

Mehmed Niyazi'nin Romanlarında Tarih Algısı

Vedat Yeşilçiçek^{a*}

^aUşak Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Uşak.

Öz

Mehmet Niyazi Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının özellikle roman türünde yetiştirdiği en önemli isimlerden biridir. Eserlerinde Türk tarihinin – özellikle yakın dönem-önemli kesitlerinden esinlenen Mehmet Niyazi, vaka tertibini bu realitenin üzerine inşa eder. Dolayısıyla zaman, mekân, olay ve şahıslar kadrosu realist bir tavırla okuyucunun karşısına çıkar. Bu yönüyle “tarihi roman” türünün edebiyatımızdaki en güçlü örneklerini veren Mehmet Niyazi, bu anlayışıyla, zihinlere yerleştirilmeye çalışılan yanlış tarihi bilgi ve algıları da doğruya tevül eder. Yemen, Trablusgarp, Balkanlar ve Çanakkale gibi halen hatırası taze olan tarihi olayların konu edildiği romanları bu özellikleriyle; “ tarih öğretimi” bakımından da dikkate değer nitelikler taşır. Mehmet Niyazi'nin edebi anlayışını ve ferdi tefekkür cephesini de özetleyen bu gerçekçi anlayış, onun eserlerini “modern destan” sınırına yaklaştırmaktadır. Mehmet Niyazi “Yemen’ Ah Yemen!”, “Yazılmamış Destanlar” ve “Çanakkale Mahşeri” adlı eserlerini vücuda getirirken uzun yıllar arşivlerde ve sahada çalışmalar yapmış, bu yönüyle de “araştırmacı yazar” kimliğine sahip bir yazardır. “Edebiyat- Tarih” ve “tarihi roman” kavramları beraber düşünüldüğünde Mehmet Niyazi'nin bu alana çok önemli katkılar yaptığı hemen fark edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Niyazi, tarihi roman, roman, Çanakkale, Yemen, Balkanlar.

History Perceptions in the Novels of Mehmed Niyazi

Abstract

Mehmet Niyazi is one of the most important names of the Republican Literature Period, especially as a novelist. Inspired by the vital events in the history, builds his plot on this reality. Therefore, time, place and characters are displayed with a realistic mood. Producing the strongest historical novels of Turkish literature, Mehmet Niyazi corrects the historically false information and perceptions. His novels on Yemen, Tripoli, the Balkans and Çanakkale are remarkable in terms of their value in “education of history”. His realistic approach makes his Works similar to “modern epic”. While writing his “Yemen’ Ah Yemen!” (Yemen, Oh Yemen!), “Yazılmamış Destanlar” (Unwritten Epics) ve “Çanakkale Mahşeri” (The Doom of Çanakkale), he carried out serious research in the archives and in the field and so, he has the title “investigative writer”. In terms of “literature- history” and “historical novel”, it will immediately be realized that Mehmet Niyazi has contributed to the related literature.

Keywords: Mehmet Niyazi, historical novel, novel, Çanakkale, Yemen, the Balkans.

GİRİŞ

1942 yılında Adapazarı iline bağlı Akyazı ilçesinde doğan Mehmet Niyazi, 1956'da lise öğrenimi için İstanbul'a gitmiş, Haydarpaşa Lisesi'nde öğrenim görmüştür. 1959'da bitirdiği lise eğitimi sırasında Mahir İz'den oldukça etkilenen Mehmet Niyazi öğrenimini daha sonra İstanbul üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde devam ettirecektir. Bu süreçte, Felsefe ile de ilgilenen Mehmet Niyazi'nin Peyami Safa

*Yazışma adresi. Email: vedat.yesilcicek@usak.edu.tr

ve Necip Fazıl gibi Türk edebiyatının önemli mihenk taşları ile tanışması, ferdi ve edebi şahsiyetinin oluşmasında önemli rol oynayacaktır. Mehmet Niyazi bu durumu:

“Tabi, üniversite yıllarımda muhafazakâr çevrede Necip Fazıl, Nurettin Topçu, Hilmi Oflaz, Ziya Nur Aksun, Osman Yüksel Serdengeçti gibi büyük adamların etrafında geçti. Onların gösterdiği kitapları okuduk. (...) Bilhassa benim hayatımda, romanla ilgilendiğim için Peyami Safa'nın etkisinin altını çizmem lazım.” (Düzgün, 2008: 5).

Şeklinde özetlemektedir. Mehmet Niyazi'nin içinde bulunduğu bu seçkin edebi çevreye, “Marmara Kahvesi”nde yapılan sohbetleri de eklemek gerekir. Yazarın daha sonra kaleme alacağı “Dahiler ve Deliler” adlı eseri, burada yapılan sohbetlerden ve karşılaştığı özgün kişilerden esinlenerek kaleme alınmıştır. Çelik'e göre burası sadece bir dinlenme, hoş vakit geçirme yeri değil adeta; Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Sedat Ümran, Nuri Karahöyükü, Erol Güngör, Ziya Nur Aksun, Mehmet Genç gibi aydınların sohbetleri ve tartışmalarıyla bir akademiye tevil olmuştur (Çelik, 2003: 136).

Mehmet Niyazi'nin edebiyat ve ilim adamları dairesinde idame ettirdiği bu hayat, onu bir yayınevi kurmaya yönlendirecek, bu durumu “Bizim camiada yayınevi yoktu. Basılmıyordu kitaplar, basılsa da satılmıyordu.” şeklinde özetleyecektir (Düzgün, 2008: 7).

Mehmet Niyazi'nin edebiyata ve yazmaya yönelik bu çabaları, uzun yıllardır içinde bulunduğu edebi çevreden edindiği söz konusu birikimlerin bir neticesidir. “Milli Hürel Dergisi”nde 1967 yılından itibaren yaptığı yayınlar olmakla birlikte, ilk romanı olan “Varolmak Kavgası” bu döneme ait en bilindik eseridir.

“Tabi o roman acemiliklerle dolu bir romandı. Ama çok tutuldu. Belki yazdıklarımızdaki samimiyetten dolayı, üçüncü baskısından sonra yıllarca basılmadı. (...)” (Düzgün, 2008: 6).

Şeklindeki cümlelerle ilk deneyimini özetleyen Mehmet Niyazi, aslında bu ilk romanının ismiyle müsemma olacak bir hayat öyküsünün, mücadelesinin de özetini yapmaktadır. Mehmet Niyazi'nin bu “varolma mücadelesi” onu 1968' de Yurtdışına taşıyacak Goethe Enstitüsü'nde “Türk Kamu Hukukunda Temel Hürriyetler” (Yerleşme Hürriyeti, Meslek Seçme Hürriyeti, İktisadi Faaliyet Hürriyeti vb.) konusunda doktora çalışması yapacaktır. 1989 yılında Türkiye'ye dönen Mehmet Niyazi'nin, Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)'nde yürüttüğü basın yazarlığı faaliyetleri, 1980 yılından itibaren yeni bir biçim kazanarak Türk münevverine öncülük eden milli bakış açısının alt yapısını güçlendiren özverili çalışmalara dönüşecektir. Keleş'e verdiği bir röportajda, biçim değiştirerek yeni bir nitelik ve nicelik arayışına giren Türk düşünce hayatında “varolma kavgası”nın aşamalarından bahseden Mehmet Niyazi, İmam Hatip okullarının o yıllarda da olumsuz anlamda gündemde olduğunu, hâlbuki bu okulların müfredattaki derslerle birlikte, orada okuyan çocuklara dini bilgiler verdiğini kaydettikten sonra, burada okuyan çocukların düşünce dünyalarını pekiştirecek yayınlara ihtiyaç duyulduğundan bahseder. Özellikle roman türünün bu konuda etkili

olabileceğini düşünen Niyazi, güçlü isimlere bu türden eserler yazmaları için başvurduklarını ancak gerekli ilgiyi görmediklerini söyler." "Varolmak Kavgası" adlı eserini de işte bunun üzerine kaleme aldığını ifade eder (Keleş, 1990: 10).

Mehmet Niyazi'nin bu tavrı sadece Türk edebiyatına yeni bir yayın anlayışı getirmek şeklinde sınırlandırılmamalıdır. Aslında Mehmet Niyazi'nin bu düşünceleri, edebiyatımızı özellikle de roman anlayışımıza hâkim olan "Batılı tarz"ın yerine geleneklerinden beslenen ve milli bir şuurla mecz edilecek bir roman anlayışının ikame edilmesi olarak algılanmalıdır. Nitekim Mehmet Niyazi bu durumu;

"Roman bir olayın anlatımı değildir. Bizi bunaltan realiteler âleminde çıkarıp hayal âlemine götüren bize hoş saatler yaşatan sihirli bir değnek de değildir. Fotoğrafla tespitle de roman olmaz. O bir devrin, bir memleketin, bir sosyal grubun, bir insanın iç portesidir. Tarihçide, sosyologda, siyaside göremeyeceğimiz çizgileri, yorumları romancıda buluruz" (Keleş, 1990: 10).

Biçiminde ifade etmektedir. Mehmet Niyazi'nin tarihçilerin, siyasilerin hatta sosyologların metodik yaklaşımlarının dışına çıkarak yeni bir bakış açısı ile ele alınması gerekir dediği şey, elbette büyük oranda "Tarih" dediğimiz bilimin sınırları içerisinde yer almaktadır. Mehmet Niyazi'nin gelenekten beslenerek, milli bir perspektif kazanan düşünceleri, kaynağını Türk tarihinden alan romanlar yazma eğilimini besleyecektir. Bu didaktik tavrı, öteden beri denenmekle birlikte bir türlü ekole veya kabul gören bir genel anlayışa dönemeyen "milli roman" çalışmalarına artı değer katacaktır. Niyazi'nin

"Bizde iki türlü yazar var. Bir kısmı Batı'yı taklit ediyor, bir kısmı da eserlerini kendi kaynaklarından üretiyor. Sanat öz ister. Taklitle sanat olmaz" (Keleş, 1990: 10).

Şeklinde özetlediği görüşleri, onun ferdi ve edebi şahsiyetini ortaya koyması bakımından önemlidir. Niyazi, tıpkı Akif, Necip Fazıl, Tarık Buğra gibi esin kaynağını mensubu olduğu kültür ikliminin içinde arar. Burada bulunan, bitmez tükenmez hazinenin gün yüzüne çıkarılarak, gelecek nesillere tanıtılması gerektiği düşüncesinden hareket eder. "Tarihi roman" olarak tanımlanan anlayışa duyduğu ilgi bu yönüyle açıklanabilir. Niyazi,

"... Shakespeare'den önce İngiltere çok gelişmemiş basit bir devlettir. Ama Shakespeare'in verdiği ruhla İngiltere büyük bir imparatorluk olmuştur. Onun için roman, tarihle buluştuğu zaman çok etkili olur" (Düzgün, 2008: 10).

Şeklinde özetlediği bu görüşlerini "mili şuurun" uyanması ve dinamik kalması zeminine oturtur. Aksi takdirde, milli ve manevi seciyenin bozulacağı ve bir yok olma sürecine sürüklenebileceğimizi ifade eder.

Mehmet Niyazi'nin öze dönük, milli tavrını ideolojik kaygulardan arındırarak, edebi bir anlayışın ve düşüncenin yansımaları olarak görmek de yanlış olacaktır. Çünkü bu iki unsurun bütünleşerek bir anlayışa, felsefeye dönüştürülmesi, asıl anlamda "var olma kavgası"nın evrensel boyutlarına işaret eder. Mehmet Niyazi, edebiyatın özellikle de roman türünün içinde barındırdığı güçle, nesillerin şekillenmesi ve şuurlaşmasında etkili olacağı görüşündedir. Anlamsız boş hayaller ya da ferdi duygulanmaların, manevi sapmaların veya travmaların konu edildiği eserlerin milli şuurun oluşumunda faydalı olmayacağını, aksine kültürel çöküşü hızlandıracağını savunur. Niyazi'nin bu toplumcu ve ahlakçı tavrı, doğal olarak onu kendi milli kültürünün kaynaklarına yönlendirir. Türk romanına bu anlayışıyla yeni bir soluk getiren Niyazi'nin eserlerini bu anlamda "tarihi roman" geleneğimiz içerisinde ele almak en doğru yaklaşım olacaktır.

Tarihi Roman Kavramı Üzerine

Kimi araştırmacılar, tarihi romanı, kullanılan yönteme göre sınıflandırırken kimi araştırmacılar da tarihi romanları yazıldığı döneme göre sınıflandırmışlardır. Bu değerlendirmelerin yazılan romanların içerdikleri konularla da ilintilendirilerek, teorik bir zemine kavuşturulma çabaları –edebi bir tartışma düzleminde- halen sürmekte olan bir arayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda;

Blos'un:

Kurgusal anılar

Kurgusal aile tarihi

Araştırmalara dayalı roman (Ata, 2000: 162).

Şeklinde tasnif ettiği bu türün özellikleri hakkında farklı görüşlere rastlamak mümkündür. Edebiyat eleştirmenleri, roman türünün esasını oluşturan "kurgu"nun tarihi roman anlayışı ile birlikte tamamen didaktik bir görünüm kazanmasından endişe etmişlerdir.

Argunşah,

"... Asıl gayeleri tarihe karşı bir ilgi uyandırmaktır. Okuyucunun psikolojisini iyi bilirler. Buna dayanarak onun hoşuna giden şeyleri yazarlar. Çoğu zaman kurguda tekrara düşen bu yazarların gayesi, mümkün olduğu kadar beğendirmek ve çok satmaktır. Çok beğenilen ve satılan kahramanın hikâyesinin anlatıldığı romanlar seriler halinde devam ettirilebilmektedir" (Argunşah, 2002: 448).

Şeklindeki değerlendirmesinde, söz konusu endişelerin bir boyutunu dile getirmiştir. Aynı değerlendirmenin ilerleyen bölümünde Argunşah, popüler karakter taşıyan tarihi romanların, düz karakter yapısı ile adeta, destan ve halk hikâyelerinin yerini aldığını söyler. Tarihi roman konusunda, Ata, romanların kurgusal özelliklerini dikkate alan Hoffman'ın iki tür tarihi romandan bahsedebileceğini söylediğini aktarmaktadır (Ata, 2000: 162). Karakışla'nın ise bu türü, dört ayrı kategoride incelediği görülür (Karakışla, 2000:353). Benzer tasnifleri farklı kaynaklarda görmemiz ve

literatürü zenginleştirmemiz mümkündür. Bir tür olarak romanın, tarihi roman olarak tanımlanmış kolundaki farklı yaklaşımlar, onu en çok tartışılan türler arasına sokmaktadır. Yalçın- Çelik'in Türk romanı ve özellikle 1980 sonrası tarihi Türk romanlarına ilişkin çalışmalarındaki ayrıntılar bu anlamda önemlidir. Yalçın- Çelik; dikkatlerden kaçırılmaması gereken ve tarihi roman türünün özelliklerini ihtiva eden şu tasnife yer vermektedir.

- 1-Kronolojiye dayalı gerçekçi romanlar
- 2-Popüler tarihi romanlar
- 3-Biyografik, anı tarzında tarihi romanlar
- 4-Modernist kurgu ile yazılan tarihi romanlar
- 5-Postmodern tarihi romanlar (Yalçın- Çelik, 2005: 81-83).

Bu tasnifin eserde çeşitli örneklerle de desteklendiği görülür. Bütün bu tartışmalar ve bilimsel yaklaşımlar, tarihi roman türünün nasıl bir ihtiyaçtan doğduğu sorusunu da gündeme taşımaktadır. Tural,

“...Halka yakınlaşma, vatan ve millet sevgisi, geçmişe duyulan muhabbet, edebi mahsullerin bünyesinde tarih araştırmacılığına, oradan da siyasi hayata sıçramıştır” (Öztürk, 2002: 28-29).

Değerlendirmesini yaparken, bir yönüyle tarihi romanın hangi ihtiyaçtan doğduğuna dair bilgi de vermektedir. Bu konuda Özlem Fedai'nin modern romanın, burjuvazinin doğuşu, şehirlerdeki hayatın ve ilişkilerin karmaşık bir hal alması ve örf ile adetlerin uğradığı değişikliklerle yakın bir ilişkisi olduğu şeklindeki değerlendirmesi gözden kaçırılmamalıdır (Fedai, 1998: 6). Yine, Lucaks'ın, bir romana tarihi roman denilebilmesi için, tarihi konuları içermesinin yeterli olmadığı tezi, Scott'tan önce yazılmış tarihi romanların yalnızca Antik dönemin ve Ortaçağ'ın “mit” merkezli öncü yapıtlar olduğu görüşü, yine 17. ve 18. Yüzyılda yazılmış ve konusunu tarihten almış romanların da bu anlamda yeterli olmadığı esasına dayanır, şeklindeki tespiti dikkatlerden uzak tutulmamalıdır. Yine, Turgut Gögebakan da bu konuda, tarihi roman denilen türün mutlak suretle sanatsal ilkelerle oluşturulmuş olması gerektiğini söyler (Gögebakan, 2004:14-15). Burada örnek olması bakımından sıralanmış bir dizi yaklaşımlar, bu konuyla ilgili olarak müşterek algının oluştuğu izlenimini güçlendirmektedir.

Bu anlamda, Scott'un “Waverley” (1814) adlı eserini bu türün ilk örneği olarak ele almak mümkündür. Scott'un İskoçya tarihini önceleyen bu eseri, bir ilk olarak yeni mahsullerin önünü açmış, kısa zaman içerisinde bu tür, İngiltere ve İskoçya sınırları dışında ilgi görmeye başlamıştır (Öztürk, 2002: 30). Tespiti önemlidir.

Gögebakan bu konuda, Waverley' de, Scott'un gerçek tarihi, bir olayın içerisine yerleştirdiği kurmacadan ve İvanhoe de ise, kurmacanın içine yerleştirilmiş bir öykü olduğundan bahseder (Gögebakan, 2004: 24).

Sevinç'in bu noktada, tarih- roman ilişkisi üzerine aktardığı bilgi de oldukça dikkate değerdir.

"Gustave Flaubert, Salambo'yu yazarken ünlü Kartacalı Komutanın güzel kızının makyaj ve giyimini tasvir için üç yüz cilt kitap karıştırdım demişti..." (Sevinç, 2004: 11).

Burada, gerçek bilgi ve belge ile tarihi roman arasındaki güçlü bağa işaret eden Sevinç'in, Flaubert'in bu tavrının tarihi roman dediğimiz türün tanımına işaret ettiği düşüncesini ortaya koymaktadır. Bu süreçte kaleme alınan, Hugo'nun "Notre Dame de Paris", "Sefiller", Vigny'nin "Cing Mars", Balzac'ın "İnsanlık Komedyası", Dumas'ın "Monte Cristo", "Üç Silahşörler", "Siyah Lale" gibi eserleri, araştırmacılar tarafından bu türün ilk örnekleri olarak tespit edilmektedir.

İngiltere, Rusya gibi romanın 19.yüzyılda zirve yaptığı ülkelerde de benzer öncü örnekler görmemiz mümkündür. Yılmaz ve Türkeş, Puşkin'in "Yüzbaşının Kızı", Gogol'un "Taras Bulba", Tolstoy'un "Savaş ve Barış" adlı eserleri ile Dickens'in "İki Şehrin Hikâyesi", Goethe'nin "Wilhelm Meister" adlı eserleri yine bu türün öncü eserleri olarak gösterilmektedir (Yılmaz ve Türkeş, 2002).

Batıdaki bu örneklerle mukabil Türk edebiyatında, Gazavatnameler, Menakıpnameler ve Fütüvetnameler, bir yönüyle tarihi roman türüne kaynak oluşturmuştur (Şirin, 2000: 172).

Bu konuya Tural'ın Dede Korkut Hikâyeleri, Cenk hikâyeleri, Zafernameler gibi edebi mahsulleri ilave ederek destek verdiği görülür (Tural, 1993: 70). Benzer değerlendirmeleri Argunşah'ta da görmek mümkündür (Argunşah, 1990:2). Araştırmacıların müşterek bir anlayışla tespit ettikleri bu görüşler, Türk edebiyatında "tarihi roman" türünün beslendiği kaynakları da işaret etmektedir. Bir yönüyle toplumsal hafızamızı diri tutan, bir yönüyle de milli şuurumuzu besleyen destanlar, Battalnameler, Danişmendnameler, Saltuknamelerin tarihi süreç içerisinde yüklendiği fonksiyonu Tanzimatla birlikte tanıştığımız Batılı anlamdaki roman yüklenecektir. Bu konuda Çeri'nin şu değerlendirmeleri önemlidir.

"Tarihi roman diyemesek de tarihi romanı, konusunu tarihten alan romanlarıyla Ahmet Efendi'ye kadar götürebiliriz. Örneğin 'Yeniçeriler' (1871), 'Hasan Mellah' (1875), 'Süleyman Musuli' (1877), 'Arnavutlar-Solyotlar' (1888), konuları tarihte geçen romanlardır. Ancak Türk edebiyatında tarih- roman ilişkisini ele alan hemen hemen bütün çalışmalar, ilk tarihi roman olarak Namık Kemal'in 'Cezmi' romanını kabul ederler (Çeri, 2000: 363).

Bu ilk romanlarda, Ahmet Mithat'ın didaktik tavrı onu ansiklopedik bilgilendirmeler yapan bir çizgiye taşımışken, Namık Kemal'in benzer anlayıştan hareket etmekle beraber asıl olarak Türk tarihini işleyerek milli şuur uyandırma maksadı güttüğü görülür. Edebiyat ve tarihin yakın ilişkisi bu süreçte farklı metinler üzerinden de takip edilebilir. Özellikle tiyatro bu anlamda önemli bir alandır. Türk toplumunun yaşadığı tarihi süreç ve bu süreçlerin farklı aşamaları, 19.yüzyıldan 20.

Yüzyıla geçerken edebi neşriyatın esas konusunu teşkil etmiştir. 1839'dan itibaren kronolojik bir perspektifle bakıldığında, değişen siyasi, sosyo-kültürel şartlara bağlı olarak edebi mahsullerin şekillendiği görülecektir. Böylelikle tarih- edebiyat ve tarih-roman ilişkisinin bu dönemde daha bilinçli bir şekilde ele alındığı görülecektir. Farklı gelişmeleri ardında bırakarak, 1908'de Osmanlı Devleti ikinci kez meşruti bir sisteme geçiş yapmıştır. Bu dönem belki de Türk tarihinin en trajik, en dramatik gelişmelerin yaşandığı bir dönem olacaktır. Balkan Savaşları, Çanakkale Muharebeleri, Yemen'de yaşadığımız hüsrana, Trablusgarp ricatı gibi olaylar ilk bakışta bir tükenişin iradı gibi görünse de tam tersi yeni bir dirilişin alt yapısını oluşturacaktır. Bu yeniden diriliş ve var olma kavgasının barındırdığı kahramanlık dolu gerçek hikâyeler, Mehmet Niyazi'nin romanının tarihsel zeminini oluşturur. Gerek bu süreci yaşayan aydınlarımız ve yazarlarımız, gerekse bu süreci sonradan idrak eden yazarlarımız, bu döneme ait büyük bir külliyat meydana getirmişlerdir. Halide Edip, Yılmaz Akbulut, Reşat Nuri, Aka Gündüz, Yakup Kadri, Burhan Cahit Morkaya, Hasan İzzettin Dinamo, Refik Halit vb. isimler, bu önemli isimlerden sadece bazılarıdır. Meydana getirilen bu külliyatın en önemli kaynağı yakın tarihimize ilişkin yukarıda sözü edilen trajik olaylar olmakla birlikte, maziden kuvvet alarak istikbali inşa etme ideali de tarih-roman ilişkisinin en önemli kaynağı olmuştur. Bu anlamda Atsız'ın "Bozkurtların Ölümü" (1946), "Bozkurtlar Diriliyor" (1949), İskender Fehri'nin "Asya'da Bir Güneş Doğuyor"(1933), "Sümer Kızı"(1935), Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun "Kızıl Tuğ" (1927), "Atlı Han" (1957) vb. eserleri örnek olarak verilebilir (Çeri, 2000: 365).

Bu anlamda Çeri'nin tarihi romanları konularına göre inceleyerek, hangi dönemleri konu ettiklerine dair yaptığı tasnif dikkatlerden kaçırılmamalıdır. Bu çalışmada, 1990 öncesinde Osmanlı'nın yükseliş dönemiyle ilgili çok sayıda tarihi roman yazıldığını kaydeden Çeri, Osmanlı'nın kuruluş devrini anlatan roman sayısını on beş, fetret devrini anlatan roman sayısını on altı, 17. yüzyılı konu eden roman sayısını on iki, 18. yüzyılı konu eden roman sayısını on iki, 19. yüzyılı işleyen roman sayısını on dört olarak tespit ederken, Osmanlı'nın yükseliş dönemini anlatan roman sayısını otuz bir olarak belirler. Bu bilgiye, Balkan Savaşlarını ve Cumhuriyetin ilk on yılını anlatan roman sayısı olan otuz iki rakamını da ekleyen Çeri, romancılarımızın dikkatini çeken tarihi olayların mahiyetini de bir yönüyle gündeme getirmiş olmaktadır (Çeri, 2000: 364).

Bütün bu bilgilerin ve geniş tasniflerin ışığında Türk romanında 1980'lere kadar yazılan ve tarihi roman tanımlaması içerisine giren romanların genel özellikleri ya tarihi gerçekler doğrultusunda yazılmış olmaları ya da romanlarda anlatılan tarihi gerçeklerin; genel doğruların ve resmi tarih anlayışının belli ideolojiler açısından bir yorumu şeklinde olmuştur (Yalçın- Çelik, 2005: 74). Değerlendirmesi, bir hüküm olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı devletinin yıkılışı, ardından Cumhuriyetin kurulma süreci, sadece askeri düzeyde yaşanmış ve travmatik sonuçlar doğuran olaylar zinciri ile açıklanamaz. Bu sürecin beraberinde getirdiği fikri buhranlar da en az askeri açıdan yaşanan buhranlar kadar önemlidir. Cumhuriyetle birlikte, muasır medeniyetin fikir atmosferini ülkeye taşımak (Şahin, 2000: 58). Endişesi Türk edebiyatında tarihi roman türünü yakından ilgilendirir. Kuruluş felsefesi ile ilgili entelektüel kaygılar, tarih-

edebiyat ilişkisini geliştiren bir yolun açılmasına vesile olacaktır. Doğrudan anlatılan tarihi vakaların kuruluşu ve sıradanlığı tarih-edebiyat ilişkisinin bir uzantısı olarak tarihi roman örnekleme ile akıcı, daha ilgi çekici ve etkileyici bir misyon üstlenecektir. Kemal Tahir'in "Devlet Ana" isimli eseri bu anlamda oldukça önemlidir.

Tahir, "Devlet Ana" romanı ile tarihin kuru ve sadece olay anlatımına dayanan kronolojik dizilişini değiştirmiş, yazar Osmanlı devletinin henüz kuruluş aşamasında bir beylikken yaşadığı serüvenleri, tarihi bir bakış açısıyla ve "en üstekiler" yoluyla değil "en alttakilerin" yaptıklarının anlatımıyla ele almıştır (Yeşilçiçek, 2011: 86-87). Şeklindeki değerlendirme ile tarihi roman türü yoluyla edebiyatın tarihe yaptığı/yapabileceği katkıya dikkat çekmektedir. Böylelikle edebiyatın tarihi hem oluşturduğu, hem de yorumladığı (Kılıçbay, 1998: 175). Tezi daha anlaşılır bir mana kazanmaktadır.

Yazımızın esasını oluşturan Mehmet Niyazi ve romanları bu anlamda da önem kazanır. Mehmet Niyazi, romancı kimliğinin yanı sıra, yazdığı tarihi romanlarda yeni nesilleri, tarihe ve mazimize karşı daha duyarlı hale getirmeyi, en nihayetinde de milli hassasiyetleri gelişmiş, milli şuurları uyanık bireyler olarak yetiştirmelerine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Mehmet Niyazi'nin "Yazılmamış Destanlar", "Yemen! Ah Yemen!", "Çanakkale Mahşeri" adlı romanları ve bu romanlarda karşımıza çıkan tarih algısı; zaman, mekân ve şahıslar kadrosu bakımından değerlendirildiğinde oldukça önemli ayrıntılar barındırdığı görülecektir.

Mehmet Niyazi'nin Romanlarında Tarih Algısı:

a. Zaman Unsurunun Kullanılması Bakımından

19. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyıl başlarına kadar devam eden tarihi süreç, Osmanlı Devleti yani Türk tarihi için büyük buhranların, çözümlerin yaşandığı bir dönemdir. Büyük toprak kayıpları, daha da önemlisi bu toprak kayıpları sırasında yitirilen genç nesillerin verdiği acı, toplumsal hafızamızda halen tazeliğini korumaktadır. 1396 yılından beri Türk egemenliğinde bulunan Bulgaristan'ın 1877-1878 Osmanlı- Rus savaşı sonunda bir prensliğe dönüşmesi, Bulgar ayrılıkçıların çabaları ve Rusların desteği ile bir ayaklanmaya dönüşmüş 1885'te, Doğu Rumeli'nin işgaliyle, büyük Bulgaristan hayaline dönüşmüştür. Neticede 5 Ekim 1908'de Bulgaristan bağımsızlığını ilan edecektir. Bulgarlar, arkalarına aldıkları Rus desteği ile Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ'ı içine alan bir İttifak kurarak, 1912'de Balkan savaşını başlatacaklardır. Mehmet Niyazi'nin bu süreci ele aldığı romanı "Yazılmamış Destanlar" bu gerçek zaman dilimi içerisindeki meçhul kahraman ve kahramanlıkları ihtiva eder. Bu meçhul kahramanların (Topal Ali ve ailesi) yaşadığı travmatik süreç, bireyden topluma doğru genişleyen tesir alanıyla, bir tarih anlatısına dönüşür. Okuyucu, bu gerçek zaman dilimi içerisinde, Topal Ali ve ailesinin sergüzeştini okurken aslında yakın Türk tarihinin en dramatik olaylarına da tanıklık etmektedir. Edirne vilayetinin elden çıkması ve akabinde Bulgarların Çatalca civarına kadar gelmeleri sonucunda Osmanlı devleti Londra Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalacaktır. Böylece, "Yazılmamış Destanlar" romanının tematik olarak ana eksenini oluşturan "Midye- Enez" savunma hattının batısında kalan tüm topraklar elimizden

çıkmiş olacaktır. Dışarıda bu süreç devamı ederken içeride, İttihat ve Terakki Partisi'nin ve Enver Paşa'nın yönettiği meşhur "Bab-ı Ali Baskını" yaşanmış yani Türk tarihinin yakın dönemine damgasını vuracak İttihatçı düşüncenin ilk emsalleri ile boğuşmak zorunda kalınacaktır. Mehmet Niyazi'nin yakın tarihimizdeki bu olaylara bakışı romana, İmam Salih Efendi'nin şu sözleri ile yansıyacaktır.

"İttihatçılar Trakya'nın, Edirne'nin elden gidişini bahane ederek ayaklandılar. Hâlbuki Kamil Paşa Edirne ve çevresine müstakil bir statü vermeye ve bunu büyük devletlere kabul ettirmeye çalışıyordu. Başarılı olması da yakındı... Birlik dirliktir deriz; birlik isteriz, fakat birliğin kendi başkanlığımızda gerçekleşmesinin peşindeyiz" (Niyazi, 2011: 43).

İmam Salih Efendi'nin –konumu da dikkate alındığında- yazar anlatıcı adına yaptığı bu değerlendirme sadece tarihi bir perspektifi değil, siyasi ve sosyo-kültürel bir yargıya da işaret etmektedir.

Mehmet Niyazi'nin bu tutumu sadece didaktik kaygıyla ele alınmamalıdır. Yazarın, yaşanan sürece ilişkin, sosyolojik yaklaşımlar ve çözümlemeler getirme çabası, burada gözden kaçırılmaması gereken bir diğer unsurdur.

Mehmet Niyazi diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da zaman akışını tek yönlü yürütmez. Zamanın kuşattığı birbirinden farklı olayları özgün bir vaka tertibiyle ilintilendirerek gerçeklere yaslayan, kapsamlı bir anlatıyla karşımıza çıkar. Bu anlamda "Yazılmamış Destanlar" adlı roman konusunu İkinci Balkan Savaşından başlamakla birlikte, o dönemin tarihi olaylarını genel bir perspektifle okuyucusunun dikkatlerine sunar. Bu romanda, Enver Bey ve Eşref Bey'lerin Trablusgarp cephesinde gösterdikleri yararlılıkları anlatan pasajlar bu anlamda önemlidir. Mehmet Niyazi'nin oluşturduğu vaka tertibinde zaman, mekân ve şahıslarla genişleyen ve ilintisini tarihteki gerçek olaylarla güçlendirerek genişleyen bir fonksiyon üstlenir. Eşref Bey'in halk ve gönüllü kuvvetlerle sağladığı savunma hattı anlatılırken, anlatıya eklenen Said-i Nursi-Eşref Bey sohbetleri romana farklı bir bakış açısının ötesinde, zengin sosyo-kültürel ve siyasi perspektifin ortaya çıkması sonucunu doğurur. Edirne'nin savunulması hadisesi romanı ister istemez gerçek bir zaman diliminde tutacaktır. Mehmet Niyazi, burada doğabilecek kuru, heyecansız anlatıyı, adeta karşı devletlerin birbirlerine karşı aldıkları tavırları, satranç hamlelerini anımsatan bir anlatıya dönüştürerek aşmayı başarır. Gerçek bir zaman diliminde, gerçek olaylar ve kişilerin bugünkü anlamıyla –kamera arkası- şeklinde tabir edilen teknik bir hafızayla anlatıya dönüşmesi, Mehmet Niyazi'nin asıl başarısı olmalıdır.

Benzer bir durumu "Yemen! Ah Yemen" romanında da görmek mümkündür. Anadolu'nun çok uzak bir coğrafyasında olmasına rağmen, Yemen'de yaşananlar, Anadolu coğrafyasını çok yakından ilgilendirmektedir. Mehmet Niyazi bu durumu hatırlatmaya matuf olsa gerek, romana bir Yemen haritası koyarak başlar.

Mehmet Niyazi'nin;

"Yemen Çölü; nasıl bir ölü uykusundasın ki bunca şehidin kanı seni yeşertemedi. Anaların gelinlerin ve nice yetimlerin ıssız yerlerde döktükleri

gözyaşları yağmur olup üzerine yağsaydı; bağrından ormanlar fıskırırdı.
Hâlâ derin bir sükût içindeyin, bir dile gelsen neler anlattırırın
neler..."(Niyazi, 2012: 7).

şeklindeki değerlendirmeleri, Yemen'e üç yüz bine yakın evladını kurban etmiş; bu trajik vakayı bütün kültürel unsurlarına özellikle türkülerine işlemiş bir milletin, burada yaşanan tarihi olaylara gerekli ihtimamı göstermeyen aydınlarına bir serzeniş olarak algılanmalıdır.

Romanda zaman, 1904-1905 isyanları ile başlayıp 1918 Mondros Mütarekesi'nin imzalanışı ve sonuçlarının görülmesi sürecini kapsamaktadır. Mehmet Niyazi'nin "Yazılmamış Destanlar" adlı romanındaki İmam Salih Efendi'nin yerini bu romanda Necati Bey ve Mülazım Celaledin almaktadır. Mehmet Niyazi bu kahramanlar aracılığıyla, bu dönemdeki olaylara bakış açısını romana yansıtır. Tıpkı "Yazılmamış Destanlar" adlı romanında olduğu gibi Mehmet Niyazi vaka tertibini tek bir tarihi olay ve ona bağlı bir zaman dilimi ile sınırlandırmaz. Aksine Yemen'de yaşanan trajik ve dramatik olayların bir izdüşümü olarak gördüğü, Trablusgarp, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı gibi olaylarla, bir yönüyle kronolojik bir yönüyle de felsefi bir ilgi kurar. Böylece yakın tarihimizin henüz bütünüyle aydınlanmamış belli bir zaman dilimine bütüncül bir bakış açısı ile yaklaşmış olur. San'a bölgesinin coğrafi ve sosyolojik yapısını, Zeydiye mezhebini, kendini mehdi ilan eden Seyyid Kasım'ı, mehdi vezirliğine tayin edilen Seyyid Yahya'yı ve diğer kahramanları, bu olaylar bütününe önemli unsur olarak ele alan Mehmet Niyazi, aynı zaman diliminde gerçekleşen ancak resmi tarihin üzerinde pek durmadığı olayları romanına taşır. Kurgusal yapısında, Yakup Kadri'nin "Yaban" adlı romanında veya Reşat Nuri'nin "Çalikuşu" adlı romanında ve benzer örneklerden aşına olduğumuz bir "hatıra defteri" imgesinin belirleyici bir rol üstlendiğini görürüz.

Necati Bey'in binbaşıyken ve "1322-1323" yılları arasında yaşanan isyanlar sırasında tuttuğu bu hatıralar, romandaki zaman unsurunu "gerçek" bir zemine oturtur. 23 Şubat 1923'te San'a'nın kuzey batısında bulunan İra'da çıkan isyan bu hatıratın başlangıç bölümünü oluşturur. Bu tarihin miladi karşılığı ise 1 Kasım 1904'tür. Bu isyanın patlak vermesi ve bastırılması konusunda yapılan çalışmalar anlatılırken, romana Yemen'in zor coğrafyası, sosyo-kültürel yapısı yansıtılır. Bunların yanı sıra belki de en önemli ayrıntı olarak, çöküş evresine girmiş Osmanlı Devleti'nin her şeye rağmen çok uzaktaki Yemen için bütün imkânlarıyla nasıl seferber olduğu yansır. Romanın bu didaktik yönünün "tarih öğretimi" açısından önemli olduğunu da burada vurgulamak gerekmektedir. Mehmet Niyazi'nin bu romandaki vak'a tertibi ve yaptığı çözümlerlerin günümüzde yaşadığımız tarihsel sürecin anlaşılmasında önemli katkı sağlayacağı kanaatindeyiz. Dış güçlerin, Ortadoğu, Kuzey Afrika, Arabistan ve Anadolu bölgesinde öteden beri oynadığı oyunların sadece aktörleri değiştirilerek devam ettirdiği tezi, Mehmet Niyazi'nin okura ulaştırmak istediği temel anlayış olduğu görülecektir. Mehmet Niyazi'nin eserleri eleştirel bir gözle okunduğunda bu çözümler ve toplumsal tenkit unsurları açıkça kendini gösterir. Hem "Ah Yemen"de hem de "Yazılmamış Destanlar"da üzerine basarak durduğu konu "millilik" ve "milliyet" kavramıdır. Bu kavramın birçok tamamlayıcısı yanında

“din” unsurunun önemi üzerinde duran Mehmet Niyazi, hem bu kavramın önemine vurgu yapar, hem de bu kavramın barındırdığı büyük sosyolojik gücün, negatif yönde kullanılmasıyla ortaya çıkacak trajik olayları işaret eder.

Geçmişte yaşanmış gerçek olaylar bütününe, halden bakarak -fictiv zaman- kozmik zaman- olayları eleştirel bir gözle değerlendiren Mehmet Niyazi, romanlarındaki zaman unsurunu, didaktik karşılaştırmalar yapabilmenin zemini haline getirir.

Mehmet Niyazi'nin “Çanakkale Mahşeri” adını taşıyan romanında yine Türk milletinin yakın tarihinde derin izler bırakmış, tesiri ve etkileri halen çok sıcak olan gerçek olaylar ele alınır. Buna bağlı olarak vaka tertibi yine, reel bir zaman diliminin kuşattığı bir anlatıyla karşımıza çıkmaktadır.

Roman, İtilaf Devletleri'nin Çanakkale'ye başlattığı saldırılarla başlayıp, kronolojik bir vaka tertibiyle gelişen bir anlatı şeklinde karşımıza çıkar. Mehmet Niyazi'nin Çanakkale'de vuku bulan kara ve deniz savaşlarını romana belgesel bir anlatım tarzıyla yansıttığı görülür. Diğer iki romanında tespit ettiğimiz “bakış açısı” bu romanda da karşımıza çıkar. Mehmet Niyazi'nin kaynağını kendi tarihinde alan ve kendi sosyo- kültürel yapısını yansıtmayı ilke edinmiş bu anlayışı, “tarihi gerçekleri” anlatma çabasının yanında çok önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mehmet Niyazi'nin bu anlayışı “insanı” esas alan bir düşünceden kaynaklanır. Yazarın hemen bütün romanlarında, gerçek bir zaman diliminde yaşanmış bireysel öykülerin genişleyerek toplumsal boyutlara ulaşması konu edilir. Bu romanda karşımıza çıkan “Vanlı Molla Kazım”,Balkan Savaşlarını da gören, ilmi sağlam, Kur'an tilaveti ile ünlenmiş bir kahramandır. Roman kahramanı Vanlı Molla Kazım'ın ya da Mehmet Niyazi'nin hiç çekinmeden başarılarından bahsettiği Alman subaylar hatta Esat Paşa vb. isimler, Mustafa Kemal'in yanında bu şanlı direnişi tertipleyen, yöneten kişiler olarak karşımıza çıkar. Bu isimlerin etrafında gelişen öykülerin, Mehmet Niyazi'nin romanlarındaki tarihsel alt yapıyı oluşturduğu görülür.

b. Mekân Unsurunun Kullanılması Bakımından

Mehmet Niyazi romanlarında kurguyu oluştururken, zaman, mekân ve şahıslar kadrosunu reel bir düzlemde ele alır. Böylelikle romanlardaki zaman akışı ile izdüşümü olan tarihsel süreç, gerçek kişi, belge ve mekânlarla birleşerek vaka tertibini oluşturur. Bu aynı zamanda Mehmet Niyazi'nin romancılık anlayışının da özünü oluşturan bir anlayış olarak karşımıza çıkar.

“Yazılmamış Destanlar” adlı romanında Sakarya'nın Akyazılı köyünde doğan Topal Ali, Balkan Savaşları sırasında özellikle de Bulgaristan'la yaşanan ihtilafın kuşattığı vaka tertibinin önemli bir figürü haline getirilir. Edirne, Midye-Enez hattı, Çatalca, zaman zaman ise tüm Balkan coğrafyası “Yazılmamış Destanlar” adlı romanın mekân unsurunun esasını teşkil eder. Vaka tertibi içerisinde yer alan ve birbirini tamamlayan olaylar zincirini aktarırken, Mehmet Niyazi'nin bu vakaların tarihsel süreç içerisinde vuku bulduğu gerçek mekânları romanına taşır. Enver Bey ile Eşref Bey'in önce kılık değiştirerek Trablusgarp'ta gösterdikleri yararlılıklar anlatılır daha

sonra ise bu ikili romanın asıl mekânı olan Trakya-Rumeli savunmasına taşınır (Niyazi, 2011: 45-46).

Mekân-insan ve olay ilişkisinin anlatıya dayalı metinlerde çok önemli olduğu bilinen bir gerçektir. “Üç birlik” kuralı olarak da özetlenecek bu genel kabulün, her metindeki işleniş biçimi o metnin ya da eserin gücünü ve kalıcılığını yakından etkiler. Bugün, Edirne, Midye-Enez, Makedonya, Batı Trakya, Bulgaristan, Çatalca gibi isimler belli bir coğrafyayı tanımlamanın dışında bir şey ifade etmeyebilir. Mehmet Niyazi bu gerçeği görmekle beraber, bugün orada yaşayanların ve ilgi duyanların dışında neredeyse bilemedikleri bu coğrafi mekânların 20. yy. başlarında milletimizin kaderinde oynadığı kilit rolü romana taşımayı hedefler. Buradan da okuyucuya özellikle de yeni nesillere “milli bir şuur” kazandırma gayretindedir.

Romana yansıyan ve Hurşit Paşa’nın ağzından yapılan şu değerlendirmeler bu anlamda önemlidir.

“Evlatlarım, düşmanı Muradlı Tepelerinden söküp, Midye –Enez hattına çekemezsek, her an İstanbul işgal edilebilir” (Niyazi, 2011: 77).

Muradlı, Midye-Enez gibi bugün dahi küçük yerleşim birimlerinin savunulmasının İstanbul’un savunulması yani pay-ı tahtın savunulması anlamına geldiğini gördüğümüz bu değerlendirme, mekân-insan ilişkileri ve mekânın insan hayatı üzerindeki tesirini görmemiz bakımından önemlidir.

Mekân unsurunun, insanın psikolojisi ile olan yakın ilişkisinin yanında, insanın sosyo- kültürel hayatına ait işaretler taşıyor olması bilinen bir gerçektir. Mehmet Niyazi’nin bu kaçınılmaz ilişkilerin yanı sıra, mekâna milli bir ruh yükleme gayreti, eserlerindeki “vatan sevgisi/ millet sevgisi” fikriyle örtüşmektedir.

Thomas Purney’nin “Pastorals” (1717) adlı eserinin önsözünde;

“Zannedirim bütün çeşitlerinde tasvirin nasıl kullanıldığını inceleyen bir araştırmaya ihtiyacımız vardır. Amaç hangi nitelikleri, nasıl kullanarak hikâye için en uygun şartları yaratma teknikleri göstermektir” (Stevick, 1998:284).

İfade ettiği “uygun şartlar” unsuru olay ile mekânın uygunluğu düzleminde algılandığında daha da anlamlı hale gelmektedir. Bu konuda Aktaş’ın

“Ayrıca mekânla eserde nakledilen vaka zinciri arasındaki münasebeti gözden uzak tutamayız. Metinde ifade edilen şartlarda belirtilen zaman zarfında, eserde anlatılan vaka zincirinin zuhuru için nasıl bir mekâna ihtiyaç vardır suali, itibari âlemin bazı hususiyetlerini anlamamıza yardım ettiği gibi, bizi eserde tatbik edilen yapma ve yaratma tarzının eşğine kadar götürür” (Aktaş, 2005: 127).

Biçimindeki değerlendirmeleri gözden kaçırılmamalıdır. Ancak Mehmet Niyazi’nin “Yapma ve Yaratma “ süreci olarak tanımlanan zamanı, tamamen gerçeklere ve milli şuura dayanmış olması onun hazır bir gerçek mekânı okuyucuyla buluşturması şeklinde teşekkül edecektir.

Çetişli'nin "mekân ve olay örgüsü ilişkisi"ni anlatırken kullandığı şematik yapı (Çetişli, 1999: 274) bir bakıma mekan ve vaka arasındaki münasebeti somutlaştıran bir özellik taşır.

Bazı kaynakların bu unsuru tasnif ederken kullandıkları "iç mekân", "dış mekân", "sosyal mekân", "ferdi mekân" gibi kavramları da düşünerek Stevick'in;

"...Karakterin yerlerinin tayini, somut bir şekilde yaratılan fiziki ve sosyal çevrelerin yaratılmasıyla mümkün olmuştur" (Stevick, 1998 :299).

Biçimindeki belirleyici tanımlaması dikkate alındığında, Mehmet Niyazi'nin belgelere dayalı olarak teşekkül ettirdiği şahıslar kadrosu ve onların etrafında gelişen vaka tertibinin tamamlayıcısı olarak gerçek mekânlar kullandığı, böylelikle Stevick'in işaret ettiği karakterlerin yerlerinin tayini hususuna riayet ettiği görülür.

Tekin de bu durumu yani mekân –kişi ve olay ilgisini belirlerken, mekân unsurunun kullanımı ve işlevini şu şekilde özetler:

- 1-Olayların cereyan ettiği çevreyi tanıtmak
- 2-Roman kahramanlarını çizmek
- 3-Toplumunu yansıtmak
- 4-Atmosfer yaratmak (Tekin, 1998:129).

Mehmet Niyazi'nin "Yazılmamış Destanlar", "Ah Yemen" ve "Çanakkale Mahşeri" adını taşıyan romanlarındaki mekân unsurları, okuyucuya sadece çevreyi, kahramanları, toplumu ve o dönemdeki atmosferi hatırlatmanın, tanıtmmanın dışında, daha önce de söylediğimiz gibi ona milli bir ruh yükleme, okuyucuyu bu manevi atmosferin içine çekme görevini üstlenir. Dolayısıyla mekâna ait unsurlar; Yemen, Sana bölgesi, Çanakkale, Edirne, Midye- Enez, Balkanlar ve neredeyse tüm Orta Doğu Müslüman Türk varlığını temsil eden canlı bir varlığa dönüşür. Mehmet Niyazi bu medeniyeti ve bu medeniyeti temsil eden Müslüman Türk'le mekân arasında adeta uhrevi bir ilgi kurar.

Türkler için "mekân ile varlık-yokluk" arasındaki hassas dengeyi çok iyi içselleştiren Mehmet Niyazi, Edirne'nin elden çıkmasını tıpkı Çanakkale'nin düşmesinde (varsayım olarak) olduğu gibi, son Müslüman Türk kalesi olan İstanbul'un işgal edilmesi olarak algılar. Bu milli şuur, aslında verilen milyonlarca kaybın da manevi muhasebesidir. Namık Kemal'in "Vatan Yahut Silistre" adlı oyununda işaret ettiği "mekân ile varlık-yokluk" münasebeti belki de bu yönüyle Namık Kemal'den sonra en anlamlı biçimiyle Mehmet Niyazi'nin romanlarında temerküz eder.

Benzer bir biçimde Mehmet Niyazi'nin romanlarında yer verdiği diğer mekân unsurları; Balkanlar, Tekirdağ, Çorlu, Muradlı, Midye-Enez, Bab-ı Ali, Edirne, Trablusgarp, Çanakkale vb. mekânlar, bu anlamıyla düşünülmeli ve yorumlanmalıdır. Aslında bu mekânların yerleştirileceği bir harita, ortaya yakın dönem Türk tarihinin yaşadığı en acı olayların vuku bulduğu coğrafi hattı ortaya koyacaktır. Mehmet Niyazi,

eserlerinde işte bu travmatik hadiselerin analizini, estetik kaygıları da ötelemeyen genç kuşaklara ve gelecek nesillere aktarmanın gayreti içerisinde.

c. Şahıslar Kadrosu Açısından Tarih Algısı

Mehmet Niyazi'nin "Yazılmamış Destanlar" adını taşıyan romanında Topal Ali ve ailesi hem vaka tertibine yön verir hem de şahıslar kadrosunun en önemli elemanlarını barındırır. Art arda yaşanan savaşlardan sonra Birinci Balkan Savaşı esnasında (1309) ailenin büyük oğlunun savaşa alınışı romanın tematik örgüsünün başlangıcıdır. Topal Ali'nin büyük oğlu Süleyman Akyazı'nın askere uğurlanışının ardından, cephe gerisinde yaşanan gergin bekleyiş romanın olay örgüsünü şekillendirir. Topal Ali'nin cepheden dolayısıyla oğlundan bir haber almak için verdiği çaba, savaşın sadece cephede olan boyutunu değil geride bıraktığı, belki de daha dramatik olan boyutlarını işaret eder. Bu boyut elbette büyük oranda, evlat hasreti, evlat acısı biçiminde tezahür eder. Ancak Mehmet Niyazi'nin cephe gerisini anlatırken takındığı realist tavır, Anadolu coğrafyasını, o dönemde yaşadığı sosyo-kültürel travmalarını ve özellikle de böyle durumlarda ortaya çıkan olumsuz ekonomik problemleri ve karmaşayı da dikkatlere sunmayı amaçlar.

Mehmet Niyazi'nin;

"Yıllardan beri üst başlarına bir şey almamışlardı; yamayıp giyiyorlardı. Gaz, tuz, şeker çoğu zaman bulunamazdı; onlarsız da yaşarlardı. Ayşe'nin bütün derdi Süleyman'a üç- beş kuruş göndermekti" (Niyazi, 2011: 23).

Biçimindeki betimlemesi bu anlamda önemlidir. Bu fotoğraf ve bu fotoğrafın figüratif unsurlarının doğallığı, gerçekçi bir tarih algısıyla değerlendirilip, okura, o döneme ait bir ayrıntı verirken, aslında romancının "bakış açısını" ortaya koyan bir "tarih tez" olarak da sunulmuş olur.

Miralay Rıfkı Bey ve İmam Salih Efendi'nin sohbetleri, değerlendirmeleri esnasında ortaya çıkan analizler, yazarın bakış açısını yansıtmaya bakımından önem taşır. Tarihi olayların akışı esnasında yaşanan küçük hadiselerin, sohbetlerin beslediği "milli bir şuurla" yaratma çabası aynı zamanda okuyucuyu vakanın içerisine çekmekte ve bir perspektif kazandırma maksadı gütmektedir.

Topal Ali'nin oğlunun "şehitlik" haberinin gelmesi romanın en dramatik bölümlerinden biri olmakla beraber, "ordu-millet" bilinciyle yetişmiş bu aziz milletin "vatanına" olan sarsılmaz bağlılığını ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir. Topal Ali oğluna yanmakla beraber, belki de daha fazla Edirne'nin elden çıkmasına kahrolmaktadır. Yazarın;

"...Topal Ali'nin Süleyman'ına duyduğu acı daha da arttı. Günlerce aynı cümleyi zihninde evirip çevirdi. "Ah oğlum! Sen gittin; Edirne de gitti! Bari orası elimizde kalsaydı!"(Niyazi, 2011: 36).

Şeklindeki bu monoloğu, Türk milletinin dinine, vatanına, milletine olan sadakatini ortaya koyması bakımından son derece önemlidir.

Mehmet Niyazi, vaka tertibinin esasını oluşturan gerçek tarihi vakaların kronolojik düzenine uygun olarak, Kamil Paşa, Enver Paşa gibi tarihi şahsiyetleri romanına taşır. Bu esnada Mehmet Niyazi'nin remi tarihin yanlı söylemlerinden değil, belgelere dayalı objektif bir bakış açısı geliştirmeye çalıştığı görülür. Bu gayret, Mehmet Niyazi'nin edebi anlayışının zeminini oluşturan gerçekçilik anlayışının bir tezahürüdür. Fakat aynı şekilde Mehmet Niyazi'nin bu tavrı "şuurlu bir aydın tavrı"nın da göstergesi olarak algılanmalıdır.

Mehmet Niyazi'nin "Bab-1 Ali Baskını" olarak bilinen olayı fevri bir hareket olarak değerlendirdiği görülür. Kamil Paşa'nın Edirne ve çevresine müstakil bir statü kazandırma çabası, Enver Paşa ve arkadaşları tarafından anlaşılammıştır (Niyazi, 2011: 43). Bu farklı bakış açısı yakın dönem Türk tarihinin yeniden okunmaya ihtiyaç olduğu tezini ortaya koymaktadır.

Romanın tarihsel perspektifine katkı yapan isimlerden biri de Eşref Bey'dir. Arapça'yı bütün lehçeleri ile konuşabilen bu seçkin Osmanlı zabiti, Enver Bey'le Trablusgarp'ta büyük yararlılıklar göstermiştir. Böylelikle Mehmet Niyazi yazılmayanları da gün ışığına çıkarma, meçhul kahramanları da anımsatmanın önemine vurgu yapmaktadır.

Romanın vaka tertibi içerisine yerleştirilen bu tarihi perspektifin yanı sıra Topal Ali'nin şahsında Anadolu ve Anadolu insanının dramı da tüm yıkıcılığı ile devam etmektedir. Topal Ali ikinci oğlu Mehmet'i de dualar ve gözyaşı ile askere gönderir. Mehmet'in birliğine katılması ve orada Eşref Bey'in emir eri Zenci Musa ile tanışması romana milli mücadeleye giden yolda, Anadolu ve Türk insanı ile kader birliği yapan dost milletlerin okurlar tarafından anımsanmasına vesile olacaktır. Mehmet Niyazi bu harmonik yapıyı daha aydınlık ve belirgin hale getirmek için ayrıntılara girer:

"Aslen Sudanlı; ailesi Mısır'a yerleşmiş. Daha sonra babası Girit'e göçmüş. Musa Girit'te doğmuş. Üç dört yaşındayken Mısır'a dedesinin yanına gelmiş, orada büyümüş. Mahallesi Türk olduğundan Türkçeyi öğrenmiş. Duymuş ki Trablus-Garp'ta İtalyanlarla Müslümanlar savaşıyor, tüfeğini kapıp koşmuş. Sadık, kahraman, dikkatli, halis bir mümindir"(Niyazi, 2011: 60).

Mehmet Niyazi bu yapının bir temsilcisi olarak seçtiği Musa, aynı zamanda o dönemde oluşturulmuş güçlü "birlik", "beraberlik" fikrinin de bir göstergesidir.

Akif'in;

"Eşref Bey'in emir eri Zenci Musa,

Omzundan arşa yükseldi Nebi İsa" (Düzdağ, 1987: 167).

Şeklinde betimlediği bu karakter, Cem Sökmen'in bir yazısında "milletlerin vicdanı" mesabesinde değerlendirilecektir (Sökmen, 2007 :121).

Yazar askere alınan Mehmet aracılığıyla cephede savaşan ve yaşları ilerlemiş gönüllü birliklerini okura tanıtır. Özellikle Van Gönüllüleri ve Said Nursi önemli bir şahsiyet olarak romanda yer alır.

Zenci Musa, Giritli Mustafa ve Vanlı Said Nursi'nin işaret ettiği "birlik" fikri romana Said Nursi'nin ağzından şöyle yansıtılır:

"Kara gün hepimizindir. Böyle bir günde din ve devletin hizmetinde bulunmayacağız da ne zaman bulunacağız? Ceddimize olduğu gibi orada kalan kardeşlerimizi de vecibelerimiz vardır." (Niyazi, 2011: 57-58).

Bu değerlendirmedeki ortak tarih-kültür ve inanç bilinci vurgusunun bugünkü nesiller tarafından iyi anlaşılması gerektiği kanaatindeyiz. Mehmet Niyazi, romanın vaka tertibi içerisine yerleştirdiği bu önemli şahıslarla, aslında insanların zihnine bilerek veya bilmeyerek yerleşmiş/yerleştirilmiş ön yargıları hatta bilerek saptırılmış bilgileri de gözden geçirmeyi, yanlış olanların da düzeltilmesini hedeflemektedir.

Bu muharebeler sırasında "Uşak Gönüllüleri" ve doksanlı yaşlarını yaşayan Mehmet Baba karakteri dikkat çekicidir. Doksanlı yaşlarını idrak eden Mehmet Baba'nın Edirne'nin manevi şahsında tüm vatanın savunması için verdiği gayret, Mehmet Niyazi'nin anlatımıyla cinsiyet ve yaş sınırı tanımaksızın verilen şanlı direnişi işaret etmesi bakımından önemlidir.

Mehmet Niyazi'nin Said Nursi karakteri üzerinde ayrıntılı olarak durması ve o döneme ilişkin düşüncelerini onun ağzından aktarması manidardır. Said Nursi talebelerine bir konuşmasında şöyle hitap eder:

"Evlatlarım, Bedir ilk savaştır. İman cephesinde baba, küfür cephesinde evlat, kardeşlerden biri bir cephede, diğeri karşı cephede bulunuyordu. O savaşta yere düşmeyen iman bayrağını, Allah'ın lütfuyla yüzyıllardan beri biz taşıyoruz. Tekrar ölüm kalım savaşa giriyoruz. (...) Bunda mağlup olursak İslâm'ı çok karanlık günler beklemektedir..." (Niyazi, 2011: 82).

Benzer bir biçimde;

"Devletimizi Türkler kurmuşlardır; ama onu İslâm'a göre düzenlemişlerdir. Türkler devlet hayatında hiçbir zaman diğeri milletleri saf dışı etmemişler, liyakatleri ölçüsünde devlete iştirak ettirmişlerdir. Herkes biliyor ki Türklerin kurduğu devlet dünyada İslâmiyet'i temsil ediyor. Onun yeryüzünden kalkması sadece İslâm dünyası için değil, bütün masumlar için felaket olur." (Niyazi, 2011: 155-157).

Said Nursi tarafından yapılan değerlendirmeler Mehmet Niyazi'nin romanlarında nüfuz eden tarih algısının önemli bir bölümünü temsil etmektedir. Mehmet Niyazi bilinenin ve sanılanın aksine, resmi tarih kayıtlarında girmeyen asıl gerçek düşünce ve eylemleri okuyucusuyla buluşturup, uzun yıllar boyunca zihinlere yerleşmiş ön yargıları ve yanlış bilgileri ortadan kaldırmayı hedeflemektedir.

Bu tavrın "Yemen Ah Yemen" adını taşıyan romanda da bilinçli bir şekilde sürdürüldüğünü görmekteyiz. Roman Mülazım Ali kumandasındaki bir manga eşliğinde Hudeyde'den başlayarak Tehame Çölünü geçen bir kervanın anlatımı ile Celaleddin ve Kadirhanlı Ali adını taşıyan kahramanların betimlemesi ile başlar.

Mehmet Niyazi, bu coğrafyanın ve burada yaşanan siyasi süreçlerin acımasızlığını, ortaya koymak için romanın hemen başında, yolculuk esnasında trajik bir ölüm vakası anlatır. Çöl şartları kervanla yürüyenlerden biri olan Mustafa'nın ölümüne yol açacaktır. Becil ve Hacil gibi küçük yerleşim merkezlerini geçen kafile, Sukulhamiş ve son olarak Mülazım Celaleddin'in de yerleşeceği önemli bir merkez olan Sanâ'ya ulaşılır. Romandaki şahıslar kadrosu bu noktadan itibaren zenginleşir. Ev arayan Mülazım Celaleddin, sanat okulu müdürlüğü yapan Birecikli Necati Bey ile tanışacaktır. Babası da Yemen'de görev yapan Necati Bey, Galatasaray Sultanisi mezunudur. Mehmet Niyazi'nin bu aileyi anlatırken yer verdiği ayrıntılar, Osmanlı Devleti'nin imkân ve kabiliyetlerini ortaya koyarken öte yandan farklı bir noktadan tarihi olayların okunmasının yolunu açmaktadır. Mehmet Niyazi, bu tanışma sahnesini verirken yerel kültüre ait unsurları da romana taşıyarak, romanın malzemesini folklorik ayrıntılarla zenginleştirir. Necati Bey'e konuk olan Mülazım Celaleddin'e yemekten sonra ikram edilen ve "gat" adı verilen -ağızda çiğnenen- bir maddeden bahsedilmesi bu anlamda önemlidir.

Romanda Necati Bey, Yemen'de ortaya çıkan sosyo-kültürel ve siyasi olayları analizini yaparken tıpkı diğer romanlarda olduğu gibi, Mehmet Niyazi'nin bakış açısını romana yansıtır. Bu perspektif elbette yazarın, yeniden ele alıp değerlendirdiği tarihi vesikaların ışığında gerçekleşmektedir. Geniş bir siyasi ve sosyolojik değerlendirme yapan Necati Bey'in Yemen'deki olayları özetlediği görülür. Durum şöyledir: Zeydiler kışkırtılmış. Seyyid Kasım da bu süreçte kendisini mehdi ilan ederek Seyyid Yahya'yı da mehdi vezirliği görevine getirmiştir. Bu tarihi evrede ortaya çıkan isyanlar sonucunda bu kez Fakih Muhammed El- Hittici mehdiliğe gelmiş ve onun bayraktarlığını da Zenci Abdullah isimli bir zat yüklenmiştir. Bu ayrıntılar okuyucuya çok farklı tarihi bilgiler vermenin de yolunu açacaktır (Niyazi, 2012: 212-221).

Necati Bey'in babasına ait olan ve son isyanın bastırılması sırasında tutulan günlükten oluşan notları Mülazım Celaleddin'e vermesi romanın hem zaman algısını hem de şahıslar kadrosunu oluşturan yapısının zenginleşmesini sağlayacaktır. Bu durumun romana "gerçekçilik" anlayışı bakımından yaptığı katkı da unutulmamalıdır. Bu notlara göre, Miralay Sait Bey isyanı bastırmak üzere Tevfik Paşa tarafından görevlendirilmiş komutasına ise otuz dokuzuncu tümen verilmiştir. Kaymakam Seyfi Bey'in emrindeki taburla güçlendirilen bu birlik içerisinde ise Necati Bey'in babası da bulunmaktadır. Roman bundan sonraki süreçte tamamen bu isyanın bastırılması sırasında yaşanan olayların kronolojik bir anlatımına dönüşür. Bu ayrıntılarda yer alan İmam Yahya ve Türk birlikleri arasında yaşanan çatışmalar, genişleyerek tazeliğini halen koruyan dramatik Yemen ricatının anlatımına dönüşmesi bu anlamda önemlidir.

Ali Said Bey, Tefrik Paşa gibi güçlü ve dirayetli kumandanların buradaki mücadelesi, Osmanlı Devleti'nin ayırım yapmaksızın her zaman mazlumun ve zulüm görenlerin yanında olduğunu anlatması bakımından dikkate değerdir.

Buradaki gönüllü birliklerden de bahseden Mehmet Niyazi'nin Of, Atina (Pazar) bölgesinden gelen gönüllülerin gösterdiği kahramanlıkları anlattığı bölümde Mehmet Paşa'nın Mülazım Celaleddin'e gönderdiği mektuptaki şu görüşlere yer vermesi önemli bir ayrıntıdır.

"Bazılarının 'bizim Yemen'de ne işimiz var?' diye sık sık homurdandıklarını duyuyoruz. Bu beyinsizler 'İngilizlerin Aden'de ne işi var?' sorusunu kendilerine neden sormuyorlar? Azıcık beyni olan Eritre'ye İtalyanların Cibuti'ye Fransızların hangi mantıkla yerleştiklerine kafa yormaz mı?" (Niyazi, 2012: 77).

Bu değerlendirmenin yansıttığı bakış açısı ve günümüzde yaşanan olaylar beraber düşünüldüğünde, Mehmet Niyazi'nin geçmişten bakarak bugünkü olayları da işaret eden ve çözümleyen bir perspektifle hareket ettiği görülecektir. Mehmet Niyazi'nin tarih algısını anlamamıza vesile olan söz konusu şahısların tespit ve değerlendirmeleri okuyucunun karşısına çok farklı bir tarih anlatısını koymaktadır.

Romadaki gizli servis olaylarının deşifre süreci de bu mantıkla okunmalıdır. Ahmet Hamdi Bey'in çalışmaları, Vasil Şeyhi Kaniş'le bu süreçte yapılan görüşmeler, Abdullah Mansur'un Osmanlı Devleti aleyhine sürdürdüğü ajanlık faaliyetleri, ayrıntılı bir biçimde anlatılır. Bu şahıslar ve sürdürdükleri faaliyetler yolu ile de Mehmet Niyazi Batılı güçlerin emperyal emellerini okuruna ulaştırmaya çalışır.

Yemen'de yaşanan isyan günlerinde kilit noktalarda görev almış, Trablusgarplı Binbaşı Abdulkadir, Binbaşı Şamlı Mülazım Sudî, Miralay Halit, Miralay Hasip vb. İsimler etrafında şekillenen tarihi olaylar bütün ayrıntıları ile romana yansıtılır.

Yemen'de gelişen olayların ana merkezi San'a'da vuku bulan isyan hareketleridir. Ahmet İzzet Paşa'nın temasları ve bu temaslar neticesinde alınan askeri tedbirlerin anlatımı sırasında romanın şahıslar kadrosuna yeni isimler dahil olur. Burada öne çıkan isimlerden biri de alay müftüsü İbrahim Hüseyin Efendi'dir. İbrahim Hüseyin Efendi'nin birlikleri dolaşarak yaptığı konuşmalar (Niyazi, 2012: 131) adeta Akif'i hatırlatır. İsyanın bastırılması ve akabinde Yemen Valisi ve Kolordu Komutanı Mehmet Ali Paşa'nın işbirliği ile gerçekleşen çalışmalar, Mehmet Niyazi'yi Yemen tarihi konusunda tafsilatlı bilgisine ve olaylara hâkimiyetine işaret eder.

Mehmet Niyazi'nin tarihi olayları aktarırken dikkat ettiği şeylerden biri de, tarihsel süreçleri aktarırken meydana getirdiği atmosferdir. Anadolu'dan özellikle İstanbul'dan Yemen'e bir yurt mücadelesi bilinci ile giden insanımızın bu uzak coğrafyadaki iç çatışmaları ve yaşadığı tesadüfler, Müslüman Türk'ün ruh dünyasından ayrıntılar barındırır. Mülazım Celaleddin'in İstanbul'da oturduğu apartmanın bitişiğinde bakkalık yapan Rıfkı'nın oğlu Halim'le karşılaşması bu anlamda önemlidir. Üç yıldan fazladır burada görev yapan Halim'in henüz dönüş

tarihi bile belli değildir. Mehmet Niyazi'nin bu figüratif yapı anlayışını besleyen en önemli unsur, Osmanlı Devleti'nin ikame ettiği "millet" anlayışının birleşiminde gizlidir. Anadolu, Suriye, Trablusgarp, Kafkaslar ve Balkanların meskûn halklarını birleştiren bu anlayış, aslında Osmanlı Tarihi'nin muhteşem mirasını bize ulaştıran imgesel bir anlam taşır.

Romanda önemli bir karakter olarak karşımıza çıkan Üsküplü Osman bu harmonik yapının Balkanlar kısmını temsil etmektedir. Mehmed Niyazi'nin bu kronolojik anlatım düzleminde biçimlenen şahıslar kadrosuna, yakın tarihin önemli isimleri de dâhil edilir. Lawrence'nin çalışmaları Şerif Hüseyin ve taraftarlarının Arap yarımadası üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalar, Başkomutan vekili Enver Paşa'nın gayretleri, o dönemin arşiv belgeleri incelenerek romana yansıtılmaktadır. Mehmet Niyazi'nin "Çanakkale Mahşeri" adını taşıyan romanında da aynı yapıyı müşahede etmek mümkündür.

Seddü'l Bahir tabyasında görev yapan Binbaşı Talat'ın saatine bakarak tespit ettiği vakit (15.10) Çanakkale'ye hücumun da saatini ortaya koyar. Romanın vaka tertibi de adeta bu anın gelişyle başlamış olur (Niyazi, 2011: 419).

Mehmet Niyazi'nin tarih algısını şekillendiren belgelere dayalı anlatım anlayışı diğer iki romanında olduğu gibi burada da belirgindir. Sir Churchill'in beyanlarından hareket ederek yazarın "bir tez-anti tez" çatışması ortaya koyduğu görülür. Burada Mehmet Niyazi'nin her zaman yaptığı gibi kişiler üzerinden bir "mukayese zemini" oluşturduğu görülür. Churchill İngiltere Denizcilik Bakanıdır. Onun Çanakkale Savaşlarının ilk döneminde kazanılan zaferin ardından söylediği sözler, Batı emperyalizminin hırsını ortaya koymaktadır.

"...Yenilmez donanmamız Çanakkale Boğazını aşınca, muzaffer ordumuzu İstanbul'a girmeden orada isyan patlayacaktır. Osmanlı'nın başşehirde yaşayan sayıları hiç de azımsanmayacak kadar çok olan Hıristiyanlar ve Levantenler, kurdukları komitelerle yapılacak şenliklerin şu anda programını hazırlamaktadırlar." (Niyazi, 2011: 31-32).

Churchill'in bu bakış açısı Batı'nın kolektif şuur altını yansıtmaması bakımından son derecede önemlidir. Tarihin bütün evrelerinde özellikle bizimle ilgili –bugün de dahil olmak üzere- benzer beklentilerin var olduğunu ortaya koymak Mehmet Niyazi'nin en temel maksadı olarak görülmelidir.

Bu "hayâsızca taaşşüt"ün yok ettiği masum hayatların, Batı emperyal anlayışı bakımından hiçbir önemi yoktur. Mehmet Niyazi bu çelişkiyi diğer romanlarında olduğu gibi burada da romanına taşıyarak okura milli bir bilinç vermeye çalışır. Bu anlayışın tarih öğretimi açısından önemini hatırlatmak isteriz. Bu tür metinler yoluyla oluşturulacak atmosfer, çocukların ve gençlerin tarihi olayları daha somut hale getirip algılamalarını kolaylaştıracaktır.

"Tasını uzatan askerler acele ediyor, kazanların başında kargaşa yaşanıyor. Nöbetçi subayı görünürlerde yoktu. Çorbayı dağıtanlardan biriyle Mendebur İdris "almadım" diye bağırıyor, dağıtan da "kepçeyi kafana vururum; iki kere tasına

koydum" diyordu. Bu tartışma "Hasan Şakir'in uykusunu iyice kaçırmıştı. 'Hiç değilse çorbamı içeyim' diyerek yatağından kalktı." (Niyazi, 2011: 38).

Buradaki anlatımın ve betimlemelerin oluşturduğu çağrışımların zenginliği görüleceği üzere tarih öğretimi açısından değerlendirildiğinde son derece önemlidir. Cephede yemek zamanını anlatan bu pasaj, hem askeri hem de psikolojik unsurları bakımından ordumuzun durumuna işaret etmektedir. Her şeye rağmen devam eden hayat, insani diğer bütün unsurların varlığıyla, feragat, bencillik, fedakarlık gibi ilkelerin çatışmasıyla kendini hissettirmektedir.

Mehmet Niyazi'nin kronolojik bir düzleme yaslanan anlatım şekli bu romanda da karşımıza çıkar. Şahıslar da buna bağlı olarak tarihteki varlıklarıyla romanda yerlerini alırlar.

Müttefik donanma komutanı Amiral Cordon, rahatsızlanınca yerine amiral De Robeck isimli komutan atanır. Kara savaşlarını yönetmek üzere ise General Hamilton görevlendirilmiştir.

Bu kadronun karşısında romanda karşımıza çıkan ilk şahıslar ise; pala bıyıklı ve sakin görünümü ile Yüzbaşı Hakkı, paşalığa terfi eden Albay Cevat, Müstahkem Mevki Mayın Grup Komutanı Yüzbaşı Hafız Nazmi gibi şahıslardır (Niyazi, 2011: 51).

Mehmet Niyazi, romanındaki olayların iskeletini oluştururken, tematik gücü pekiştirecek bir olayla konuya girer. Nusret mayın gemisinin ve onun kumandanı Tophaneli Hakkı'nın gerçekleştireceği görev, aslında romana konu olan tarihi vakanın seyrini dolayısıyla Mehmet Niyazi'nin romanında olay örgüsünün temelini oluşturmaktadır. Mehmet Niyazi bu vaka tertibi içerisinde, gerçekte ne olduysa onu koymayı hedefler. Bu yüzden Türk ordusu içerisinde görev yapan Alman subayları da (Yarbay Wossidlo gibi) ayrıntılı ve objektif bir bakış açısıyla romanına taşır.

Ancak romanın en güçlü karakterlerinden biri kuşkusuz, Edremit'in Çamlık köyünden gelen Onbaşı Seyit yani Koca Seyit'tir.

Boğazın müstahkem mevki kumandanı Cevat Paşa da güçlü bir figür olarak karşımıza çıkar. Cevat Paşa, Arapkirli, imanı kâmil bir insandır. Rüyasında Peygamber Efendimizi (s.a.v) görmüş, kendisine mayınları nasıl döşenmesi gerektiğini göstermiştir. (Çelik, 2003: 74-75).

Yine Erzincan Kemah'tan gelen Oğuz Amca romanın çok önemli bir şahsiyetidir. Onun oğulları Hasan ve Akif Sarıkamış Cephesinde, küçük oğlu Mustafa ise Çanakkale Cephesinde savaştadır. Romanın dramatik sahnelerinden birisi, Oğuz Amca'nın Hasan ve Akif adını taşıyan oğullarının "şehitlik" haberinin ailesine verilmesi sahnesidir (Niyazi, 2011: 86-87). Burada Ömer Hoca'nın gönderilen zarfı açıp Hatice'ye şehitlik haberini okuması, "Allah yolunda öldürülmüş olanlar için 'ölüler' demeyin. Bilakis onlar diridirler" ayetini hatırlatması aslında hem romanın hem de romancının tarihsel olaylar ve süreçlere bakış açısını yansıtmaya bakımından önemlidir.

Müderri Rasih Efendi, Hasan Şakir gibi tıbbiyelilerin gönüllü olarak orada olduklarına vurgu yapan yazar, bu şahısların nezdinde romanına Türk düşünce

hayatının önemli bir siması olan Ziya Gökalp'ı ve Onun Türk Ocağındaki sohbetlerini taşır. Tarihi şahsiyetlerin birbirleriyle olan irtibatını ve bu irtibattan ortaya çıkan milli şuuru yansıması bakımından bu örneklem önemlidir.

Çanakkale'nin bir diğer önemli kumandanı Esat Paşa'dır. Esat Paşa'nın bu muharebeler esnasında oynadığı tarihi role dikkat çeken Mehmet Niyazi, okuyucunun bu varlık-yokluk mücadelesine bütüncül bir açıdan bakmasını sağlamaya çalışmıştır.

Mehmet Niyazi'nin "Çanakkale Mahşeri" adını taşıyan romanındaki şu ayrıntı bu anlamda önemlidir.

"...Kumanda heyeti başkanı Esat Paşa, bir yandan Gelibolu Yarımadası'nın üç kısmını savunan Dokuzuncu Tümen Kumandanı Albay Halil Sami'yle irtibat halindeyken, diğer yandan Eceabat'ta ihtiyatta bulunan On Dokuzuncu Tümen Kumandanı Yarbay Mustafa Kemal'e ikinci Tümen Kumandanı Hasan Askeri'ye diğer kumandanlara cepheye hareket etmek üzere hazır olmaları için emir verdi." (Niyazi, 2011, s. 134).

Bu alıntıya yansıyan isimler özellikle de Mustafa Kemal, bu sürecin sonunda Cumhuriyetimizin banisi olarak karşımıza çıkacaktır.

Çanakkale Cephesinin farklı yerlerinde adeta destanlaşan muharebeler yaşanmakta ve her an yeni kahramanlıklar ortaya çıkmaktadır. Seddülbahir'in iki kilometre kadar kuzeyinde yaşananlar ve burada devleşen Teğmen Abdurrahim, ayrıntılı bir şekilde roman yansıtılır.

Mehmet Niyazi bütün romanlarında "insan"a odaklanır. Ondandır hareket ederek bir vaka tertibi teşekkül ettirir. Gelibolu, Arıburnu, Aytepe, Tekkekoyu, Seddülbahir, Kocaçimen, Conkbayırı vb. Yerlerde cereyan eden şiddetli muharebeler esnasında bile yazar asla insan olgusunu görmezden gelmez. Gerçekçi bir algıyla, bu mücadelenin içerisinde yeşeren hayatlara ve ümitlere, heyecanlara, en önemlisi de ölümlere yer verir.

Mehmet Niyazi'nin yakın tarihimizin çok kısa bir kesitinde, çok dramatik sonuçlar yaratan hadiseleri de birbiriyle ilintilendirmektedir. Yazar bunu seçtiği kahramanlar yoluyla oluşturduğu kurmacanın içine yerleştirir. Romanlarında Balkan Savaşlarında bir askeri, Trablusgarp'ta da savaşmış olarak verir. Daha sonra aynı ismi Çanakkale'de karşımıza çıkarır. Bu anlamda Müşir Deli Fuad Paşa'nın oğlu Teğmen Halil hem Balkanlar'da hem Çanakkale'deki çarpışmalardan okurun tanıdığı bir kahramandır. Böylelikle aynı tarih diliminden esinlenen farklı romanları arasında organik ve gerçekçi bir bağ oluşturmuş olur.

Örnek olarak; Ertuğrul Köyünü savunmakla görevlendirilmiş beş mangalık askerin sevk ve idaresini üstlenen Ezinelî Yahya Çavuş, Ezine'nin Kocalı Köyündendir ve Oğuz Amca adlı kahraman en yakın dostudur. Yani Balkanlarda ve Çanakkale'de çarpışan birkaç nesil bir arada romanlara yansıtılır.

Mehmet Niyazi Çanakkale Savaşlarını anlatırken dikkatini sadece bize ait cephelere sabitlemez. Elbette asıl amacı, savaşı bizim cephemizden okura yansıtmaktır.

Ancak Mehmet Niyazi, Anzakları, onların cephe gerisini de romana yansıtmaktan geri durmaz. Tarihi gerçeklere dayalı vaka tertibini oluştururken bize ait belge ve hatıraların yanı sıra karşı cepheye ait belge ve hatıraları da eserlerinde kullanır.

Mehmet Niyazi'nin şahıslar kadrosu adeta bu çarpışmanın her cephesinde isimsiz birer kahramana dönüşen unsurlardan oluşur. Yaşanan yoğun çarpışmalar esnasında sayısız kahramanlık hadiseler vuku bulmakta, ancak savaşın genel akışı içerisinde bu sayısız kahramanlıklar sıradan olaylara dönüşmektedir. Mehmet Niyazi'nin ele aldığımız bu üç romanında da işte bu sıradanmış gibi görünen fedakarlıkların altı çizilmektedir. Babası Domeke'de şehit düşen tıbbiye öğrencisi Hasan Şakir, Seddülbahir Cephesi Dokuzuncu Tümen Kumandanı Albay Halil Sami, Albay Rafet, Yahyalı Hulusi vb. isimler bunlara örnek olarak verilebilir. Yazar, Albay Halil Sami'nin anlatımıyla bir kahramanlık hikâyesine dönüşen Yahyalı Hulusi'den özellikle bahseder.

Albay Halil Sami, siperler arasında gezerken bir erin sürekli siperlerden çıkarak tekrar geri döndüğünü görür. Derhal eri yanına çağırarak bunu neden yaptığını sorar. Er Yahyalı Hulusi, bombaları ziyan etmemek, tam hedefe isabet ettirebilmek için, siperden dışarı çıkıp iyice gözetleme yaptığını sonra bombayı fırlattığını anlatır. Albay Halil Sami bu durumdan çok etkilenir ve erin taltifi için kumandanlığa isminin bildirilmesi talimatını verir. Taltif teklifi uygun görülür ve ertesi gün sabah teftişi sırasında telefonla Yahyalı Hulusi'nin karargaha getirilmesi emredilir. Ancak verilen cevap Yahyalı Hulusi'nin iki saat önce şehit olduğu şeklindedir (Niyazi, 2011: 347-348).

Bu ve buna benzer anekdotlarla savaşın nasıl bir şey olduğunu, daha da önemlisi Çanakkale muharebeleri sırasında Türkün nasıl bir ruhla direndiğini anlatmaya çalışan Mehmet Niyazi'nin, sadece "kurmacanın" sınırları içerisinde hapsolmuş bir roman değil, yaşayanlara söyleyecek sözü olan bir metinler oluşturmasına çalıştığı görülecektir.

Mehmet Niyazi'nin yer verdiği bu hatıralar, eserlerini adeta tarihi vesikalardan mürekkep destanlara dönüştürür. Yazarın bu bilinçli tavrı, onun yazımızın başından beri söylediğimiz "tarih algısı" ile ilişkilendirerek değerlendirilmelidir.

Vanlı Molla Kazım gibi karakterleri bu amaçla olay örgüsünün önemli bir unsuru haline getirir. Aslen Vanlı olan Molla Kazım, Balkan Savaşlarının ardından Akyazı'ya yerleşmiş ve dini ilimlerdeki vukufiyetini artırmıştır. Kahramanlıklarla dolu askeri geçmişinin yanında dini bilgisi ve hafızlığı ile çevresinde çok sevilen bir şahsiyettir. Mehmet Niyazi'nin Trablusgarp'tan Yemen'e Balkanlar'dan Çanakkale muharebelerine uzanan ve Türk milletinin en acı hadiseleri yaşamak zorunda kaldığı bu dönemi anlatma çabasını, milletlerin hafızası olarak tanımlanan Tarih bilimini ihya çabası olarak da değerlendirilebilir.

SONUÇ

Yaşayan çok güçlü bir edebi şahsiyet olan Mehmet Niyazi'nin eserleri dikkatle incelendiğinde karşımıza çok güçlü bir mütefekkir kimliği çıkacaktır. Roman, hikâye, makale ve anı yazıları ile Türk düşünce hayatının gelişmesi ve milli bir şuurla genç nesillere aktarılması düşüncesini Mehmet Niyazi'nin edebi anlayışını oluşturur.

Eserlerinde toplumsal yapımıza önem veren, onu ayakta tutan "milli dinamiklere" dikkat çeken Mehmet Niyazi'nin "milliyet, kültür ve özellikle İslam dini hassasiyeti eserlerinin özetini oluşturmaktadır. "Yazılmamış Destanlar" adlı romanında güçlü bir kişilik olarak karşımıza Said Nursi, Zenci Musa ve "Çanakkale Mahşeri" adını taşıyan romanındaki Molla Kazım, Ömer Hoca gibi şahsiyetler yine, Mustafa Kemal'in bu romanların vaka tertibindeki özel yeri, yazarın az önce sözünü ettiğimiz hassasiyetleri okurlarına ulaştırırken aracı olarak kullandığı karakter örnekleridir.

Birbirinden farklı mekân ve kahramanları, hayatın gerçekliği içerisinde ele alan Mehmet Niyazi, romanlarının ana dokusunu "tarih biliminin" belgelerine ve hatıralara dayandırır. Dolayısıyla araştırmacı bir yazar profili çizer.

Mehmet Niyazi, Türk milletinin yakın tarihini şekillendiren dramatik ve travmatik olayları sadece neden-sonuç ilişkileri bağlamında değil, estetik bir düzlemde ve edebiyatın anlatım vasıtalarını kullanarak ele alır. Böylelikle, edebiyat-tarih ilişkisinin ilkelerinden faydalanarak, eserlerini -incelediğimiz bu üç roman bağlamında- yeni bir tarih anlatımı aracına dönüştürür. Yemen, Mehmet Niyazi'nin romanında, coğrafi uzaklığı unutturarak Anadolu'nun bir parçasına dönüştürür. Balkanlar aynı şekilde somut bir algıyla okuyucunun zihninde evlad-ı fatihan'ın yurduna dönüşür. Ölüm, silah ve kandan ibaretmiş gibi algılanan ve sınırlanan Çanakkale Muharebeleri, Yahya Çavuşlar, Koca Seyitler, Molla Kazım, Eşref Bey vb. isimlerle ve onlara ait hikâyelerin kurgunun içine katılmasıyla daha anlamlı bir tarihsel anlatıya dönüşür.

Bu açıdan bakıldığında, Mehmet Niyazi'nin romanları, sadece bir edebi metin olarak düşünülmemelidir. Gerçek kişi, belge ve tarihi olayların yeniden düzenlenerek, milli bir şuurla okunmasına katkı sağlayan, dolayısıyla yeni bir "tarih öğretimi" ihtiyacına yönelik son derecede güçlü metinler oldukları dikkatlerden kaçırılmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Ata, B. (2002). Tarih Öğretiminde Bir Araç Olarak Tarihi Romanlar, Türk Yurdu, S.20 (153-154)
- Argunşah, H. (t.y.). Tarihi Romanın Yükselişi, (Hece Dergisi Roman Özel Sayısı), (65, 66, 67) 440-449.
- Aytaç, K. (1998). Avrupa eğitim Tarihi: Antik Çağdan 19. Yüzyılın Sonlarına Kadar. Marmara Üni. Yay., İstanbul.
- Hasanoğlu, F. N. (2012). Mehmet Niyazi ile Tarihi Roman Üzerine Söyleşi, http://www.yagmurdergisi.com.tr/konu_goster.php?konu_id=674yagmur=bolu_m2katsid=23. 02.07.2012
- Çeri, B. (2000). Cumhuriyet Romanında Osmanlı Tarihinin Kurgulanışı, Tarih ve Toplum, 33 (198).
- Çetişli, İ. (1999). Memduh Şevket Esendal (İnsan ve Eser) Kardelen Kitabevi, Isparta.
- Düzgün, H. (2008). Tarih Öğretiminde Tarihi Romanlarının Yeri, - Mehmet Niyazi'nin Romanları- Basılmamış Yük. Lis. Tezi. Marmara Ü., Yay., İstanbul.
- Fedai, Ö. (1998). Kemal Tahir'in Romanlarında Tarih ve Toplum, Basılmamış Yük. Lisans Tezi. DEÜ. Sos. Bil. Ens. İzmir.
- Furrer, P. (t.y.). Mekanın Adlandırılması ve Tarihi Romanda Tarih Bilinci (Çev: İ. Tuna). Tarih ve Toplum, 33 (198) 27-31.
- Gögebakan, T. (2004). Tarihsel Roman Üzerine, Akçağ Yay., Ankara.
- Öztürk, A. (2002). Tarih Öğretiminde Tarihi Romanların Kullanılması, Basılmamış Yük. Lis. Tezi, Gazi Üni. Eğt. Bil. Ens. Ankara.
- Şahin, İ. (2000). Türk Romanın Tarihi Gelişimi, Türk Yurdu, 20 (153-154), 45-65.
- Tural, S. (1991). Zamanın Elinden Tutmak, Ecdad Yay., Ankara.
- Tural, S. (2000). Roman Teorisi Üzerine Düşünceler, Türk Yurdu, 20, Konya.
- Türkeş, A. Ö. (2002). Romana Yazılan Tarih, Toplum ve Bilim, (91) 166- 212.
- Yalçın, A. (2002). Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı, Akcan Yay., Ankara.
- Yalçın, A., Çelik, D. (2005). Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları, Akçağ Yay., Ankara.
- Yeşilçiçek, V., Biçer, S. (2011). Gelenek ve Mistik Unsurların Tarihi Roman Türüne Yaptığı Katkı: Devlet Ana Örneği, Uşak. Üni. Sos. Bil. Ens. Der. 4/2, 61-67.